

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Leto XVII, 4

EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

April 1970

Rekel sem ravnokar, da se zadnja leta med nami premalo čišča lepoznanstvo i sploh umotvorje, i kar sem rekel, vem, da je žalostna resnica. To izvira nekoliko odtod, ker je zdaj pozornost vsega sveta obrnjena v velika politična vprašanja, katera se rešavajo i morda rešijo, predno mine obilo časa, i da se je torej vsem našim prvim duševnim silam boriti na političnem bojišču, za narodne pravice; nekoliko izvira od tod, ker je v tem materialnem stoletju, vtopljenem v edino lepoto človeške prazne vnenjosti, žalibog vsa Evropa tako grozovito mrzla, i kakor mrlič brezčutna za pravo izobraženost, za umotvorje i estetično omiko i za vse, kar človeku res plemeniti duh i srce!

Rimljanu se je tresla vsa zemlja, a vendar je svetu več koristil mali grški narod... Vsa zdanja naša umotvorna omika je zrasla iz grškega debela...

Slepa je torej tista pamet, katera samoljubno sodi, da krasno pesem narediti nij večja zasluga, nego če krojač lepo ureže i izvrši suknjo ali čevljar obuvalo...

Globoko resnične so, ter iz živnega čuta prave umotvorske veljave teko besede gosp. Stritarja, kateri piše: „Ako bi se sklicali narodi pred sodni stol, da se izkažejo, kako so gospodarili z izročenimi talenti; kako se je vsak po svoje udeležil veselnje, človeške omike, smel bi se mali slovenski narod pokazati med drugimi z drobnimi bukvicami, katerim se pravi:

Preširnove poezije.“

Fran Levstik, Iz govora na I. občnem zboru Dramatičnega društva v Ljubljani, leta 1867

Razmišljanje ob petindvajsetletnici

C E MORE čas v svoji relativnosti kdaj obstati, da se človeku zazdi, kot da je obvisel v niču – da tako rečemo – kot navpik negiben, tedaj za velik del človeštva in za nas same časa pred petindvajsetimi leti prosto in po človeško rečeno ni bilo. Ali pa je bil tako silovito živ, da smo ga zaznavali kot pošastno resničnost, kot strelo, kot apokaliptični plamen uničevalec.

Spet pa, če smo čas mi sami, če ima ta tok od prej na poslej svoj vir v naši eksistenčni notranjosti, lahko zatrdimo, da časa – nas pred petindvajsetimi leti ni bilo; ali pa je bil tako silovito živ, da so resničnosti življenja in smrti zadobile čezčloveško zavestnost.

Ob petindvajsetletnici najbolj tragičnih dogajanj, ki so se sprožila na jesen 1939. leta, ni moči prezreti, kako se je za četrt zaokrenilo kolo stoletja. Od tiste previsne začetnosti, od ničle, od tam, odkoder se – lahko rečemo – čas razteza na prej in na poslej.

Za vsekdar smo povezani s to bivanjsko silovitostjo, s temi človeškimi žrtvami, s tem križpotjem trenutka brez časa. Ni tu beseda o tvarnih izgubah, četudi sta izguba domačije, domovine takisto tvarna izguba, kot sta duhovna žrtev. Beseda je o njih, ki si jih je prisvojila strela in so se poslej umirili v drugih območjih svoje bitnosti.

Po dolgh letih se spovračamo k našim globokim virom, razmišljamo in precenjamo nagibe, ki nas silijo, da delamo naprej: k žrtvovanju mož dejavnosti, piscev, mislecev, poetov, študentov... V spomin nam hodijo Lambert Ehrlich, Narte Velikonja, France Balantič, Ivan Hribcvsšek, dolga vrsta vseh, ki so dali življenje, zaznamovani z ognjem časa in ljubezni. V spomin se pletó nešteti, ki so umirali pozabljeni, in oni, ki so jim zoprvali – oboji zdaj v smrti izpolnjeni.

Tako smo zdaj tu po petindvajsetih letih, letih blodenja za mnoge od nas; živimo in delamo iz izročil teh učencov dejavnosti, besede in misli. Vemo za globoko vez med besedo, ki je že našla, in med besedo, ki išče. Tu smo zdaj, da z močjo lastne zavzetosti, zavestne naravnosti in hotene podrejenosti osvojimo te vrhovite vrednote svobode in človečnosti, za katere so v starih časih imeli pravšno viteštvo, kot nam priča zlahtni gospod Don Miguel de Cervantes Saavedra po besedi svojega junaka Don Quijota, zornega viteza iz Manče.

france papež

Gornje razmišljanje je slovenski prevod španskega uvodnika Pensamientos de aniversario, ki ga je za 1. številko novega Meddobja napisal njegov glavni urednik. Španski uvodniki so po argentinskem zakonu obvezni v vsem tujejezičnem periodičnem in revialnem tisku, ki izhaja v Argentini.

TRI zares vesele dni je doživela Slovenska kulturna akcija za sklep svoje petnajstletnice, na pragu v šestnajsto leto dela in ustvarjanja. Za začetek južnoameriške jeseni je dal Gledališki odsek slovenski publiki svojo 50. predstavo s slavnostno uprizoritvijo A. T. Linhartove komedije **TA VESELI DAN ali MATIČEK SE ŽENI**. Predstava v petek 10. aprila 1970 ob pol devetih na odru Slovenske hiše je pomenila začetek redne sezone večerov in prireditev Kulturne akcije v Buenos Aires. Hkrati pa je bila tudi poslavitev gledališkega jubileja gledališčnika Nikolaja Jeločnika, ki si je za 25-letnico svojega „theatrsta“, kot je stalo v gledališkem listu, volil prav prvi res slovenski gledališki tekst, da nam ga predstavi v novi, izvirni, sodobni režijski konceptu in sam tudi v njem zaigra – Matička.

Petkova predstava je privabila izbrano občinstvo, prijatelje Kulturne akcije, ljubitelje žlahtne slovenske odrske besede, ki na ameriških tleh predstavlja še posebno dragoceno vrednoto, zveste spremljevalce Jeločnikove ustvarjalne ihte. Avditorij je bil poln. Spontan aplavz na začetku in ob sklepu predstave ni veljal le režiserju in igralcem, bil je iskrena zahvala in priznanje za vseh petdeset predstav, ki jih je Gledališki odsek pozornemu slovenskemu gledalcu nudil v petnajstih letih svojega gledališkega opravila.

O predstavi sami, ki je reprizi doživela 11. in 12. aprila, obakrat pri polni hiši, prinašamo na drugi strani kritično razmišljanje Franceta Papeža.

V posebno zadoščenje si šteje Gledališki odsek Slovenske kulturne akcije, da je pri njegovih predstavah ponovno z vso zavzetostjo sodelovalo Slovensko gledališče v Buenos

Airesu, ki je prav Linhartovi predstavi nudilo vso tako prezahtevno tehnično in moralno pomoč. Takšno sodelovanje more biti žlahtnemu gledališčju med Slovenci v Buenos Airesu v obojestransko veliko korist in plodovit uspeh.

Za predstavo je Slovenska kulturna akcija, poleg posrečenih vabil v stari gorenjščini, v istem jeziku izdala tudi gledališki list, na katerem stoji ob Prešernovih verzih za Linhartov nagrobnik znana Kauperzova silhueta očeta slovenske Talije. Nato je povzetih nekaj odstavkov iz eseja Franceta Koblarja Slovenska dramatika - izročilo Antona Tomaža Linhart o Matičku; pa nekaj odlomkov iz razgovora esejista F. Papeža z režiserjem in glavnim igralcem naše predstave; zraven še predstavitev vseh oseb, ki so igrale in sodelovale.

Ob sklepu slavnostne petkove premiere je pri odprtem odru igralcem in režiserju čestital predsednik Slovenske kulturne akcije dr. Tine Debeljak. Režiserju in igralcu Nikolaju Jeločniku je v priznanje za njegovo odsko ustvarjanje poklonil izvirno grafiko slikarja Božidarja Kramolca; predsednik Slovenskega gledališča Lojze Rezelj pa mu je kot priznanje poklonil gledališko trofejo Martin Krpan, izviren, prav za to priložnost ustvarjen lesorez arh. Jureta Vombregarja. Jubilant se je publiki in igralcem zahvalil z besedami nagovora barona Žige Cojza iz Kreftove komedije Krajnski komedijanti, v pristnem Linhartovem jeziku.

Umetniški uspeh, ki so ga slovenski gledališčniki v Buenos Airesu dosegli z uprizoritvijo Linhartovega Matička, bo zaznaven mejnik na poti slovenskega gledališčenja v svetu, v Ameriki posebej.

pozabljeni listi

Letos je na Angleškem umrl velik prijatelj Slovencev, bivši angleški veleposlanik v Pragi, K. H. Lochart. V svoji knjigi diplomatskih spominov „Retreat from Glory“ je postavil lep spomenik tudi Sloveniji, kjer se je mudil 1928. Tako piše:

Stanku švrljugi sem hvaležen za to, da me je pripeljal k reki Krki. Ta mikavna slovenska reka teče skozi majhno slovensko vas, skoraj pravljico v svoji neoskrunjeni belini tisoč stop nad morjem na začetku vzpenjanja Julijskih Alp. Četudi leži tako visoko, je pokrajina žarela kot vino v bogatih barvah tistega poletnega dne, ko sem prvič prišel tja. Poleg katoliškega župnika in zdravnika so vsi prebivalci sami kmetje in še nikdar na vseh svojih potih nisem srečal bolj prijateljskih in preprostih ljudi. Kot večina hribovcev so bili tudi ti znamenite postavnosti. Moj spremljevalec, od vetra preprihani stari soldat, je stal tako pokoncu kot mlada breza. Ne poletna vročina, ne zimski mraz ga nista zadržala doma: 60 let star je vsak dan prehodil po 15 milj. Reka sama je bila čudovita in kadar sem se utrudil z ribolovom, sem legel na travnati breg in bral knjigo, hraneč svoje sile za večerni lov, o katerem so pravili vsi, da je še znamenitejši. Bilo je res, kot so pravili, in ko sem odložil trnek, me je bilo sram, da sem naložil toliko rib.

Večerja v vaški gostilnici je bila odlična. Moje grlo je bilo izsušeno in okusno pečena sveža postrv s krompirjem, zraven pa domač kruh z maslom, je bila potem zalita z dolgimi požirki domačega belega vina. Večerjo mi je slajšalo čudovito večerno petje s harmoniko in violino. Niti na Ruskem nisem čul prijetnejše godbe, kot je bilo to petje slovenskih kmetov, ki je prihajalo skozi odprta okna iz doline, posejane z mesecem. Po kavi smo sedli vkup z vaško gasilsko četo, ki je imela tisto noč svojo jubilejno večerjo. Vino je teklo in jeziki so se razvezali. Poslušal sem grozotno pripovedovanje o preganjanju Slovencev pod Italijani v Istri in na Primorskem, krajev, ki so pripadli

Italiji po mirovni pogodbi. Pripovedovanje je budovalo plamen v očeh teh slovenskih hribovcev: brž sem bolj kot kdaj razumel, kako je avstrijska vojska lahko porazila Italijane pri Kobaridu. Danes je italijanski imperializem storil za zvezo Slovencev, Hrvatov in Srbov v eno jugoslovansko nacijo več, kakor bi mogel storiti najmodrejši državnik v 50 letih. Ko sem se dvignil, je vaški zdravnik, ki je za to priložnost oblekel staro bleščečo se salonsko suknjo, vstal, dvignil čašo in zaklical: „Bratje, naj živi Anglija!“ „Živijo!“ je zaorila vsa gasilska četa hkrati. – „Anglijo“ je zelo veselilo, da živi; a prespala je večino poti nazaj v Zagreb. In to je bilo dobro, kajti hrvatski šofer je tako brzovito obiral ovinke, da je z nevarnostjo vzbujal še grozo.

Od tedaj sem večkrat obiskal to slovensko zatišje. Kot čar, ki nikdar ne obledi. Ne poznam drugega mesta, ki bi s tako polnostjo navdajalo moje srce z byronskimi čustvi.

In tu sem, kadar se le morem odtrgati verigam bivanja v mestu; tu sem hodim slednje leto pisat svoje knjige in loviti ribe v teh jasnih, prozornih slovenskih rekah. Imam se za nepristranskega opazovalca evropskega prostora. Sem to, kar je rekel Mr. Lytton Strachey: „hladni opazovalec zlate sredine“; a v mojih čustvih je Slovenija med dragimi, trajnimi stvarmi; do smrti bom zagovornik slovenskih narodnih pravic in slovenske kulture. Nisem edini škot, ki je našel drugo domovino v tem mirnem zakotju. Polkovnik James Blair, ki je bil med vojno v Rusiji odlikovan z redom sv. Jurija, a je bil najskromnejši junak, s katerim sem se kdaj srečal, je po vojni prišel za vojaškega atašeya v Beograd. Tudi on je bil strasten ribič. In ko je umrl, je bil na lastno željo pokopan – v srcu Slovenije...”

tvardovskij y novij mir

Hablar de Aleksander Tvardovskij significa hablar de la revista *Novij Mir* (Nuevo Mundo), que dirigió durante muchos años, defendiendo, en al medida de sus posibilidades, su relativo "liberalismo". Cuando en enero de 1965 la revista cumplió cuarenta años, Tvardovskij escribió el artículo de fondo. En él se lamentaba de las opresiones que había sufrido la revista durante el "culto de la personalidad" y añadía que, después del XX Congreso del partido Comunista, se habían podido publicar obras "que reflejan la verdad sobre la vida actual en la Unión Soviética".

TVARDOVSKIJ es una de las figuras más destacadas, discutidas y enigmáticas del ambiente literario soviético. Ha tenido la osadía de publicar en su *Novij Mir*, a la par del material obligatoriamente impuesto, obras valiosas y audaces, impregnadas a veces de protestas ocultas o evidentes contra el régimen agobiante que domina a su patria; en sus propios escritos se muestra más bien cauteloso.

En 1954, por haber publicado el artículo de Pomerancev Sobre la sinceridad en la literatura, Tvardovskij fue duramente censurado, y lo alejaron de su puesto. Lo reemplazó en esta tarea el célebre y más dócil escritor Konstantin Simonov, conocido como "dogmático ortodoxo".

Pero sucedió lo inesperado. Simonov siguió dentro de la línea de su antecesor. Fue él quien en otoño de 1956, ante el asombro general, acogió en *Novij Mir* la novela de Vladimir Dudnjicev *No sólo de pan...*, traducida luego a muchos idiomas y conocida mundialmente. La actuación de Simonov fue duramente criticada, y junto a él la del autor del

libro *No sólo de pan...* A Simonov lo obligaron a "confesar" y a "autocriticarse". Al año siguiente tuvo que ceder la dirección de *Novij Mir* otra vez a Tvardovskij.

La revista *Novij Mir* tiene una tirada de 135.000 ejemplares. Hace años que es blanco de los ataques de los dogmáticos y comunistas militantes, recrudescidos en los últimos meses con motivo de la fuga de Anatolij Kuznecov. Ellos provocaron ahora la segunda renuncia de Tvardovskij. Se lo inculcó por "no defender la pureza ideológica" y por su "no-identificación" con los objetivos del partido Comunista.

Los escritores "ortodoxos", en una carta enumeraban las "culpas" de la dirección de *Novij Mir*: después de publicar a Dudnjicev, permitió en sus páginas la aparición de cortas pero acusadoras novelas de Solženicin *Un día de Ivan Denisovič* y *El rancho de Matriona*, y que propuso a Solženicin para el premio Lenin; toleró a Sinjavskij, cuyos artículos tenían tendencias antisoviéticas; publicó las obras de Daniel; cuando ambos escritores fueron juzgados y condenados a trabajos forzados, la dirección no se pronunció contra de ellos...

Tvardovskij dimitió definitivamente a su cargo de director de *Novij Mir* el 15 de febrero de este año. En defensa de su conducta expresó: "La literatura no debe limitarse a describir cosas conocidas: tiene que descubrir lo nuevo e ignorado hasta ahora..."

(Extracto del ensayo de Irina Astrau, "La Nación", Buenos Aires, 29-3-1970)

da ne pozabimo

trije pogoji za slovensko ljudsko spravo

Partijske in partizanske vojne žrtve imajo vsaj znane in priznane grobove in spomenike, kosti pomorjenih nekommunistov pa so zasute v množičnih jamah ali izkopane iz svojih prvotnih grobov in raztresene bogve kje. Poleg tega še danes, po petindvajsetih letih, vse od oblasti dirigirano pisanje govori o protikomunističnih boricah kot o narodnih izdajalcih, čeprav so se ti kot resnični Slovenci bojevali prav za svoj narod proti zmagi komunizma, ki je kot totalitarni sistem nič manj obsodbe vreden kot vsak drug totalitarizem, npr. fašizem ali nacizem.

Prvi pogoj slovenske ljudske sprave je, da se vrne žrtvam medvojnega in povojnega nasilja njih dobro ime in da se mrtvim vrnejo njihovi zatajeni in izravnani grobovi in pravica, da počivajo v neotenem in častnem spominu svojih sorodnikov in prijateljev.

Drugi pogoj sprave je, da pridejo vsi za revolucijo, za njene žrtve, tako na eni kot na drugi strani, pa tudi za totalitarni režim doma odgovorni ljudje pred nepristranska sodišča, kjer naj odgovarjajo za svoja dejanja.

Tretji pa, da se pusti slovenskemu narodu, da se sam odloči na svobodnih in tajnih volitvah, koga hoče imeti za svoje voditelje, in še prej, kakšno državno in družbeno ureditev hoče imeti.

Dokler ne bodo ti trije pogoji slovenske ljudske sprave uresničeni, je govorjenje o dialogu prazno, ker ne upošteva prvih in osnovnih pogojev vsakega dialoga, to je resnicoljubnosti in iskrenosti!

(Tomaž Kovač, V Rogu ležimo pobiti, str. 13-14)

slovenska prisotnost v svetu

Prof. dr. RUDOLF ČUJEŠ nam je poslal fotografijo, ki jo tu objavljamo z naslednjo razlago:

G. Davidović je napisal knjigo o zadružništvu v angleščini z naslovom "Towards a Co-operative World: Economically, Socially, Politically" (1967). Knjiga je prišla v roke tudi iranskemu šahu Reza Pahleviju, ki se je zanjo tako navdušil, da jo je dal prevesti v perzijsko. Za Slovence je važno, da je v knjigi omenjan tudi Janez Evangelist Krek. Njegovo ime je v perzijski izdaji tiskano v latinici.

(Fotografija predstavlja naslovno stran angleške in perzijske izdaje Davidovićeve knjige.)

Dirigent in muzikolog DRAGO MARIO ŠIJANEC, redni član Slovenske kulturne akcije, je na povabilo peruanskih glasbenih ustanov v začetku leta v Limi, prestolnici Peruja, dirigiral ciklus Beethovenove simfonične glasbe v proslavo 200-letnice rojstva bonnskega genija.

Dr. FRANK BUKVIČ, pisatelj, sodelavec Meddobja, je promoviral na New York University za doktorja germanistike.

Bukvič že več let poučuje nemščino in predava o nemški književnosti na jezuitski univerzi v Fairfieldu v ZD. Že v Avstriji, pred odhodom v ZD, je doktoriral iz političnih ved. Našemu sotrudniku k drugemu doktoratu iskreno čestitamo!

dons je moj ta veseli dan

GLEDALIŠKI odsek Slovenske kulturne akcije, s sodelovanjem Slovenskega gledališča v Buenos Airesu, je z uprizoritvijo Linhartove komedije *Ta veseli dan* ali *Matiček* se ženi dal slovenski publiki svojo petdeseto predstavo in z njo oživel tisti svet in čas, v katerega se napotimo le sem in tja, poredko, morda zato, ker nas od onih krajev loči visok, prisojen zid Prešernovega sveta. Ampak skupina starejših in mlajših igralcev je za začetek letošnje sezone večerov Slovenske kulturne akcije pokazala, da se širi onkraj tega zidu obdelan, živ in duhovno bogat svet, pa tudi da je Anton Tomaž Linhart – kakor v večjem obsegu Prešeren in Cankar – eden naših najbolj sveže čutečih, umetniško visoko ustvarjalnih duhov.

Na odru, ki je bil tokrat nekoliko oddaljen od realistične upodobitve okolja in ki ni bil izpolnjen z vso tradicionalno naturalistično odorsko opremo, so prišli – po zamisli režiserja in, kot stoji v gledališkem listu, nekaterih mladih prijateljev – do izraza predvsem najnujnejši kompozicijski in plastični rekviziti. Shakespearska ogrodja, ki so sama na sebi nekoliko hladna, je režiser poživljal z nekaterimi idejami *commedie dell'arte*. V tem komedijskem duhu je bilo zamišljeno prinašanje na oder in predstavitev napisov pred vsakim dejanjem, kot so navedeni v izvirnem tekstu: en cimer napol spravljen... en lep cimer... grašinska kancelija idr. V tem duhu je bila izvedena tudi namišljena odprava Tonce v Ljubljano in njegov prihod nazaj. Pravi oder in stopnišče pred njim, ki je bil nekaj naprej pomaknjen, pa tudi avditorij sta si režiser Nikolaj Jeločnik in scenograf Frido Beznik zamislila kot razširjeni odrski svet, kjer se igra razvija bliže in bolj človeško prepričljivo. Na tem koščku sveta smo se vživeli v pestro rokokojsko življenje, prekipevajoče od erotičnih trenj, komičnih zapletov in razpletov, shakespearških zamenjav, iskrivih intrig.

Bilo je, ko da bi oživeli na koščku irealnega komedijskega sveta stari plesalci – mož in žena v kólu, gospod in gospa, kancelir in lakaj, hlapec in godci, kmeteški fantje inu dekliča... Dejanje se začne pred poroko nastopajočega para; prvi igralec vodi ta ples igre preko nešteti zapletov – kot da bi plesali raj okrog grmade, skakali preko ognjev in se spet družili v kólo, kmečko resni, budalasto nasmejani, poskočni v ritmu vesele komedije...

Že na začetku predstave, ko je najprej sam Matiček (Jeločnik) stopil pred publiko in jo pozdravil v Linhartovi gorenjščini „... gnadlive gospe, gnadlive gospodje, ta visoka, ta mala, ta duhovska inu ta posvetna gosposka... moji perlubi Krajnci ino Krajnice... jest vam vsim vkupe narpred en dober večer vošim... jest sim Matiček...“, sem si začel predstavljati, kot da stoji pred nami ne samo Matiček, ampak sam njegov gospod Anton Tomaž. To doživetje se mi je še bolj oblikovalo po končnem prizoru, ko so ustvarili igralci z dobro recitiranim opernim kupletom, nadahnjenim z Mozartovo melodijo, nekako narodno občuteno poetično situacijo. Tako sem si tudi mnenje o tej predstavi ustvaril najprej kot domišljjski pogovor z dramatikom in presenetljivo modernim članom Zoisovega preporodnega krožka. Antona Tomaža Linharta sem spoznal kot izobraženega, prosvetljenega, umetnostno in znanstveno aktivnega, človeško mučenega duha. Njegova poetična natura se je prilagajala tako administrativnemu kot čisto umetnostnemu delu. „Koliko sva predebatirala z baronom Žigo o teh in drugih vprašanjih! Bile so ure prijetnega oddiha...“

Nato spet, ko da bi bral moja vprašanja o Matičku: „Veš, da je Pierre Augustin Caron pošiljal pomoč osvobodilnemu gibanju na ameriškem kontinentu in da je z dvema komedijama silno podprl meščanski vstajo doma, pa tudi, da si je kupil plemiški naslov 'de Beaumarchais'... in da je Figaro meščanski rokokojski bohem, potepuh... mi pa smo hoteli, da bi zrasel iz francoskih semen slovenski sad. Matičkova beseda je izraz bistrega slovenskega človeka, ki terja človečanske pravice in se giblje z gospodo na isti človeški ravni – zato ga je mogoče predstaviti dosti podobnega francoski predlogi, ali pa prečiščenega v ljudskem tonu... jaz ga vidim rajši takega...“

Za trenutek sem izgubil nit tega domišljjskega pogovora. Premišljal sem o dveh velikih uprizoritvah Matička na naših zdornskih tleh. Predstava pred dvanaestimi leti (tudi v

Jeločnikovi režiji, z Jožetom Rusom, ki ga je pred petimi leti zaigral v Chicagu, v naslovni vlogi) je bila prav za prav bistveno drugačna od današnje – takrat ekipa igralcev, ki je vsa izhajala od doma; zaradi manjše časovne razdalje je še vedno drhtela od neposrednega dotika s slovenskim ljudskim genijem. Tokratna skupina pa je pomešana že z nekaterimi močmi nove ameriško-slovenske generacije – vendar to ni toliko važno; bolj je važno, da je danes, v večji časovni oddaljenosti od dotika z domovino ujela večjo intimnost in igralsko človeško sproščenost. „Bili ste bliže tistemu, kar sem hotel, ko sem prestavljal in spisoval Matička – ne teatralika, ne razkošna popolnost, ampak človeška vsebina...“ se mi je zdelo, da hoče reči ustvarjalec onkraj Prešernovih krajev in časov. In res, ko sem nekaj dni po predstavi spet govoril z režiserjem in igralcem tokratnega Matička, sem se prepričal, da je bila moč zdanje skupine gledališčnikov v njihovi resni in potrpežljivi volji priti do dna Linhartove izobražene ljudske besede, se pravi, dvigniti igro na raven umetniške izdelave, vendar paziti, da ne zapade v teatraliko; po drugi strani pa približati jo ljudem, a ne spustiti se v ceneno komedijantstvo.

Prepričan sem, da so tukajšnji slovenski gledališčniki mogli doseči tak izraz prve slovenske dramske besede samo s poklicno zavzetostjo in s poklicno vero v moč božanskega gledališkega izraza. Prizadeti profesionalci slovenske odrske besede... na ameriških tleh, kamor je njega dni sanjal gospod Anton Tomaž; pa ni šel: njegov Matiček pač!

Omenjam ustvarjalce, ki bi jih v drugačnih okoliščinah moglo oceniti najvišje slovensko gledališče: Nataša Smersujeva, Majda Volovškova, Maks Borštnik, Nikolaj Jeločnik, tudi France Hribovšek.

Moč igre je bila v rokah Nikolaja Jeločnika, se pravi, v njegovi tekoči Linhartovi gorenjščini in v obvladanju odrskega prostora. Njegov ustvarjalni zanos je bil očitno izstopajoč, kar pa, mislim, ni motilo, ker gre pri komediji predvsem za podobo Matička in za njegovo utelešenje slovenskega kmečkega, umnega človeka. Poleg Matička, v katerem bi se našla tudi kakšna figarojevska prvina, je bila Nežka – Nataša Smersujeva s svojo spontano in zares elementarno igro pristna figura gorenjskega dekleta, ki se spretno giblje med graščakovim zapeljevanjem in Matičkovimi ukanami, a se prav tako spretno z gospo Rozalo pozabava ob erotičnih drznostih študenta Tončka. Baron Naletel, ki ga je doživeto podal Maks Borštnik z njemu skoraj prirojeno teatralno lahkostjo, je bil morda na socialni lestvici za stopnjo nižje, kot sem ga videl pred leti, vendar pa je prav s tem bolj poudaril propadajoče fevdalstvo. Poleg gospe Rozale, baronice, ki jo je z rokokojsko fineso, vendar tudi z občuteno in preprosto prisrčnostjo ustvarila Majda Volovškova, je treba omeniti tudi študenta Tončka. Ta živahni pubertetni lik neugnanega erosa in razposajenosti, ki ga igra navadno ženska (Mila Šaričeva v ljubljanski uprizoritvi decembra 1934), je bil na mestih nekoliko preveč premišljujoč, vendar sta ga igralska volja in talent Lučke Potočnikove reševala dovolj prisrčno.

Nekatere drugotne vloge: Jerca, županova hčer, ki zahteva precejšnjo mero vesele sproščenosti, je bila zavzeta od mlade moči Mojce Willenpartove, ki je s to predstavo doživela svoj odrski krst. Izvirno Linhartovo osebnost podobnega advokata Zmešnjave je spretno in prepričljivo, se pravi, v smešni rokokojski resnobi, ustvaril Lojze Rezelj; graščinskega kancelirja Žučka, važno osebnost predvsem v prvem in tretjem dejanju, Maks Nose; šribarja Budala pa France Hribovšek. Te tri osebe so bile ustvarjene v svoji pravi groteski in so stvarjale prepričljivo karikaturu tistega sveta, katerega propad je gledal Linhart brez obžalovanja.

Muzikalno zaveso je Jeločnik spretno montiral z odlomki iz Mozartove simfonične glasbe. Na začetek in za sklep predstave je postavil celotno uverturo v Figarovo svatbo. Mozartove melodije v takšni montaži so se harmonično skladale z Linhartovo besedo in dejanjem. Škoda, da režiser ni uspel, kljub prizadevanju, pripraviti za našo predstavo izvirne glasbene spremljave k Matičku, ki jo je komponiral slovenski Mozartov in Linhartov sodobnik Novomeščan J. N. Novak.

V marčni številki našega lista smo prinesli pod tem zaglavjem prvi del tega, kar je o pisatelju Narteju Velikonji zapisano v najnovejši Zgodovini slovenskega slovstva, ki izhaja v založbi Slovenske matice v Ljubljani. Tokrat objavljamo še drugi del.

Po naravi, ki je ljubila stvarno nazorno predstavo, zraven pa zaradi učinkovitosti preudarno umsko vodstvo, ne bi mogel zares prestopiti v porajajoči se doživljajski svet. Stal pa je na njegovem pragu in tako lahko razumevajoče gledal na premike v tedanjem pisanju. To se je videlo tudi v njegovi oceni Lovrenčičeve Devete dežele (Luč 1918). Bil je previden in ji ni maral pripisati ekspresionizma, vendar je opozoril na značilnost te takrat tako nove poezije, ki je zamolčevala vse zanjo nebitveno, vsakdanje, dogmno – vse to v skladu z mislijo, da tostransko življenje brez višjih ciljev ni vredno, da ga živiš. Velikonja pa je prehode zmerom še nakazoval.

Ta nastop razodeva skušeno zrelost in razumevanje človeka, ki se zapleta v nejasne mreže medsebojnih razmerij v okolici in si boleče išče poti iz stisk. Pri tem se ne razliva v čustvenost, ampak je navadno skopo stvaren. Rad pa dogajanje napelje in vijuja skozi množico anekdotičnega gradiva, v katerem se razpuščajo obrisi razpleta in tudi postav, čeprav jih zna na splošno živo prikazati. Zraven je videti, da vselej ni vedel, kaj je prav njegov način, in se je tako loteval tudi obdelav, kjer mu ni moglo iti najbolj po sreči.

(Pisec te kronike navaja kot literaturo za doslej napisano o Narteju Velikonji naslednja dela: I. Grafenauer, O naših najmlajših. Dom in svet 1915. N. Velikonja, Moje literarne lavorike. Dom in svet 1941. – T. Debeljak, Narte Velikonja - petdesetletnik. Slovenec 1941, št. 135a; Spomini na Narteja Velikonjo. Meddobje 1956/57.)

V drugem delu svojega razpravljanja o N. Velikonji ugotavlja Lino Legiša:

Narte Velikonja je bil prav tako v upravni službi kakor Majcen, skrbel za številno družino in tako vselej ni utegnil razviti pisateljskih zmognosti, ki jih je imel. Na pravi višini je psihološka novela o prebujajoči se erotični bolečini in o farizejskem krščanstvu, kakor ga v meščanski okolici odkriva doraščajoče dekle (Tri gracije, Dom in svet 1920). Blizu bi bila še podoba moralne otopenosti in samoljubne dobrodelnosti, ki ima priznanje dekana in malenkosti uradniških duš, se ji pa bledečni kaplan nagonsko upira, ker ve, kako zna človeka ponižati (Petindvajsetletnica, Dom in svet 1923). Drugače pa so krajše zgodbe s podobnimi duševnimi in moralnimi zapleti navadno premalo trdno postavljene, si pomagajo tudi s sentimentalnimi rešitvami, kažejo mainj samostojnosti nasproti Cankarju, so pa po okolju bolj realistične, včasih še groteskne (Dražba, Dom in svet 1924). Tudi Pregelj ni šel brez odmeva mimo, kar kaže zlasti psihološka povest Gospa Amalija (Mladika 1923), za katero je prišla spodbuda iz Otrok sonca. Videti je, da dobro pozna človeka, včasih njegovih misli, čustev in dejanj, včasih nerazločnih, kar nemotiviranih vezi med njimi. Zaradi skušenega pogleda, ki nadzoruje osebe in dramatično zavlada razplet, bi pri trški družbi spod čavna pričakovali dobrodušno, skoraj komedijsko razrešitev, pa se je pisatelj malo preveč vdal sentimentalni ginljivosti.

Smešno-resni situacijski zapleti so bili pripravi za ljudsko povest, kakršno je malo prej pisal za Mladiko 1921 (V Smrlinju). Realistični položaji med bajtarskimi ljudmi s Trnovske planote in nasproti Lahom v tistih prvih letih gospodarskega izrabljanja in skvadrstičnih kazenskih pohodov so morali vplivati na Bevka, ki se je mogel še manj odtegniti narodno aktualni problematiki. Manj zahtevne so tudi Sirote (Dom in svet 1925, v knjigi 1930). S sočutjem napisana zgodba o usodi otrok, ki pridejo v roke trdim ljudem in preskušajo na sebi boj strank, ki se vnema za vaško županstvo, resničnosti ne ponareja, zahaja pa v naivno ginljivost. Nekaj značaja romantične kriminalke imajo na sebi Višarska polena (1928), tudi niso brez feljtonske ohlapnosti ali stilizacije položajev in govora po Preglju. Kljub prikrojenosti pa zna psihološko dobro zadelati, utegne se, kar je sicer pri njem redko, prepustiti čustvu, pri čemer se mehčajo obrisi trezne stvarnosti.

Pomembno je bilo, da je za čas 1922 prevzel nalogo, da razloži in nekako opraviči spornega Pregljevega Plebanusa. Čeprav je bil sam bliže realistični obravnavi, je tu poudaril skladnost ne samo z občutjem in upodabljanjem časa, v katerega sega roman, ampak tudi z novim dojemanjem umetnosti, ki mu gre za bistvo ideje in doživetje celote, pri čemer se je vsa zunanost „odmaknila, vsa sedanost je ob ost dnevnosti“. V oceni Almanaha (Socialna misel 1922) je podpisal željo po glasilu mladih, na Podbevška pa gledal kritično.

Narte Velikonja je bil od nekada bližji realizmu. To se kaže tudi v tem, kar je napisal novega, odkar ga je 1933 zadela kap. Rešila ga je za nekaj časa uradniškega dela. Srečanja v bolnišnici so mu prinesla nove snovi in oživila se mu je podoba domačega sveta. Boljša je Pomlad (Dom in svet 1933), pripovedovanje o ljudeh v hiralnici, ki je s svojim nemirom kakor zaliv, iz katerega ne morejo drobci plutovine na morje. Med obiljem stvarnega je neusojena ljubezen dveh starih nekoliko romantično ganljiva. Slike z zagrebške klinike so bolj reportažne. Marsikaj gre v lahko, zabavno pisanje, ne samo humoristični podlistki. Nepotrebnosti ljudje (Mladika 1936) so pogled z otroškega stališča na ravnanje, ki se bije s starejšimi. V ta novi motivni okoliš sodi Naš pes (1936), pripovedovanje o dogodivščinah v mladih letih pod Čavnom. To je v jeziku sočno, kramljavače povezovalje nekakšnih iztržkov iz spomina, ki so podani s čustvom in nekaj skušenega nasmeha, hkrati pa zaradi osebne bližine drugim nekam zastrti.

V svoj kraj je postavil tudi nazorno, napeto, čisto po življenju pripovedovano zgodbo Andrej Prem (Mladika 1935), zasnovano na sporu in obračunu med sosedmi. Premalo opazene so bile Besede (1937), nekaj zato, ker so izšle v Gorici ne brez vsiljenih popravkov. To je pravzaprav roman in kronika hribovske soseske v poletni suši, ki buri ljudi prav v naravnostnem duhu – hkrati z mislijo na županske volitve, da se vnamejo besede, prepri, pretepi deklet pri mrliču in še hiša nad kalom. Požar zbliža ljudi, še bolj jih spravi dež po volitvah in naključje pomaga, da se nekako uredi tudi v glavi božjastnemu revčku. Na ljudi v taki državi v malem gleda pisatelj s humorističnim, pa ne posmehljivim pogledom, saj so skoraj po vrsti v svoji napetosti malo smešni. Nekatere postavbe so komaj iz celote opravičljive, ker nastopijo kakor po naključju, brez prave izbire pobrane iz življenja. Kakor v snovi bi se bil moral obrzdati v slikanju doživljanja, ki je izredno veristično, da si hkrati po ekspresionističnem načinu v sunkih. Iz pripovedi ali govora, ki je zapisan, kakor prihaja iz ust in se veže na različne strani, je treba marsikdaj z intuicijo ali ugibanjem dognati pomen. Zgodi se, da pisatelj sam poseže vmes, da zapolni zeve med raztrganimi mislimi in besedami, sicer pa prepušča bralcu, da jih dojema neposredno iz položaja in dodaja vezno besedilo. Pripovedovanje tako ni izpisano kakor pri starejših realistikih, ampak ima večkrat potrpane vezi, kar je iz ekspresionistične šole. Skoraj hkratu sprejemanje zaznav ne da vselej najboljših rezultatov, ker se marsikaj, kar je sicer nazorno, pa naključno zgubi. Je pa v takem podajanju tudi novost ali vsaj dražljiva nenavadnost, ker sega v logično še ne organizirano doživljanje, kakor se pol zavedno budi v človeku. Posebno zanimivo in tudi bolj razvezano je upodobljeno razvozlanje duševnega zapleta v božjastnem revčku.

Pisal je tudi realistične igre (župan), med njimi daljšo iz turških časov (Tabor, Mladika 1940).

V uvodnem delu knjige za življenjsko, ne-tendenčno umetnost Legiša navaja tole Velikonjevo naziranje:

Kakšnega pisanja so si želeli, razodevajo tudi Velikonjeve ocene prispevkov, tako v četrti številki tega letnika (Zore): „Vaša doba mora biti doba zdravja in luči, ne pa doba preštudirane sentimentalnosti... Postavite svojega človeka, ki trpi, ki živi, ki vriska, joče in se smeje v življenje, tega manjka v sedanji krizi.“ To bi govorilo za realizem s pozitivnim pogledom na svet, vendar zajet iz polnega življenja. Zato tudi pravi v peti številki: „Ali je res samo njiva na svetu in tako naiven kmet sredi nje, ali ni na kmetovem čelu borbe, skrbi, zaupanja in tolikrat tudi obupa?“ V literarnem pismu mladim prijateljem, ki ga je dal v naslednji letnik, zavrača meškovce in cankarjanje, ki poznajo samo hrepenenje, hodijo po starih tirih. „Talent je svoboden, zato pa nesimo lastne obrazce odkrito v svet.“

iz slovenske kulturne akcije

JUBILEJNI DAR IN JUBILEJNO DARILO

Vsem darovalcem jubilejnih darov za GLAS dolguje Slovenska kulturna akcija priznanje njihovi velikodušnosti.

Odbor se je odločil, da bo naša založba v ta namen pripravila bibliofilsko izdajo POLJSKE EMIGRACIJSKE LIRIKE 1939 - 1945, ki naj poleg prevodov in prepesnenj Tineta Debeljaka vsebuje še 29 izvirnih lesorezov akademske slikarice Bare Remec. To izredno lepo knjigo bodo vsi, ki so nam naklonili jubilejni dar za GLAS, prejeli brezplačno kot darilo. Drugi pa si jo bodo lahko kupili pri naši založbi.

Da bi pa nobenega darovalca ne spregledali, objavljamo spodaj vse, ki so nam svoj dar poklonili, upoštevajoč, da so možne v našem seznamu pomanjkljivosti. Zato prav lepo prosimo vse, da nas na morebitne pogoje opozore. Enako prosimo vse, ki so darovali kot N. N. (neimenovani), da nam javijo svoje ime in naslov, kam naj jim knjigo pošljemo.

Prosimo pa tudi one, ki so nam jubilejni dar obljubili, pa so ga le delno ali pa sploh še niso plačali, naj to čimprej store.

Slednjič se priporočimo tudi vsem drugim prijateljem Slovenske kulturne akcije, da tudi naklonijo svoj jubilejni dar in se tako pridružijo dobitnikom našega bibliofilskega darila.

JUBILEJNI DAR OB PETNAJSTLETNICI GLASA SO DAROVALI NASLEDNJI:

p. Bernard Ambrožič, Avstralija, 10 dolarjev
Ivan Ašič, R. Mejja, Arg. 2000 pesov
dr. Vital Ašič, Arg., 2000 pesov
arh. Božo Bajuk, Argentina, 5000 pes.
dr. Srečko Baraga, Baires, 2000 pesov
Alojzij Breznik, ZD, 10 dolarjev
Ivan Bukovec, Argentina, 2000 pesov
Pavle Čibej, Argentina, 2000 pesov
dr. Alfonz Čuk, ZD, 35 dolarjev
Julij Čuk, Ecuador, 10 dolarjev
Anton Dermota, Avstrija, 2000 pesov
dr. Jože Dobovšek, Argentina, 2000 p.
Lojze Dolinar, Argentina, 2000 pesov
Igor Domicelj, Argentina, 2000 pesov
Božo Eiletz, Argentina, 2000 pesov
dr. Leopold Eiletz, Argentina, 2000 p.
arh. Marjan Eiletz, Argentina, 2000 p.
Mirko Fale, Venezuela, 20 dolarjev
Jože Ferkuļ, ZD, 20 dolarjev
Božo Fink, Argentina, 2000 pesov
Marta Fink, Argentina, 2000 pesov
Neda Fink, Argentina, 2000 pesov
Ana Gaber, ZD, 10 dolarjev
dr. Franc Gnidovec, Arg., 2000 pesov
dr. Edi Gobec, ZD, 10 dolarjev
Bogdan Golmajer, Argentina, 2000 p.
France Gorše, ZD, 50 dolarjev
Janez Grum, ZD, 15 dolarjev
dr. Rudolf Hanzelič, Argentina, 2000 p.
Dorjan Heller, Argentina, 2000 pesov
Andrej Hirschegger, ZD, 10 dolarjev
Avgust Horvat, Argentina, 2000 pesov
Lojze Ilija, Venezuela, 10 dolarjev
Franc Jakop, Argentina, 2000 pesov
Avgust Jeločnik, Argentina, 2000 pesov
Jože Jenko, Argentina, 2000 pesov
Janez Jeretina, Argentina, 2000 pesov
Jože Jonke, Argentina, 2000 pesov
Katoliški glas, Gorica, 5000 lir
R. Klopčič, Kanada, 10 dolarjev
dr. Mario Kobi, Argentina, 7000 pesov
Albin Kočar, Argentina, 2000 pesov
Boris Koman, Argentina, 2000 pesov
Alojzij Košmerlj, Argentina, 2000 pes.
dr. Janez Kraljič, ZD, 60 dolarjev
Marko Kremžar, Argentina, 2000 pes.
Leo Kristanc, ZD, 30 dolarjev
dr. Jože Kveder, Avstrija, 375 šilingov
Pavel Kveder, Kanada, 10 dolarjev
Dušan Lajovic, Avstralija, 10 dolarjev
Milko Langus, Argentina, 2000 pesov
dr. Ignacij Lenček, Nemčija, 70 dol.
dr. Rado Lenček, ZD, 10 dolarjev
prof. Vinko Logar, Argentina, 2.500 p.
ing. Janez Ložar, 2.000 pesov
Peter Markež, Kanada, 10 dolarjev
Jožef Markuža, Rim, 1.825 pesov

Otmar Mauser, Kanada, 20 dolarjev
družine Meršolovih, ZD, 30 dolarjev
Štefka Mikuš, Palomar, 3000 pesov
Ciril Milavec, Argentina, 2000 pesov
pk. Luka Milharčič, Argentina, 9.250 p.
Vinko Mirt, Brazilija, 2000 pesov
Peter Mohar, Avstrija, 660 šilingov
Milena Mravlag, Argentina, 2000 pesov
prof. France Novak, Argentina, 2000 p.
Štefan Novak, Argentina, 2000 pesov
Jože Omahna, Argentina, 2000 pesov
Franci Osredkar, ZD, 17.50 dolarjev
Jakob Pavlovčič, Argentina, 2000 pesov
Milan Povše, Argentina, 2000 pesov
Ivan Prezelj, ZD, 22 dolarjev
dr. Franček Prijatelj, Nemčija, 2000 p.
dr. Ivan Prijatelj, Argentina, 2000 p.
dr. Franc Pirc, Nemčija, 26 dolarjev
Antonija Račič, Argentina, 2000 pesov
dr. Anton Ravnik, ZD, 10 dolarjev
Helena Remec, ZD, 30 dolarjev
prof. I. Rupnik, Avstrija, 20 dolarjev
Jože Rus, ZD, 20 dolarjev
Roman Rus, Rim, 3425 lir
Francišek Šegula, Rim, 10 dolarjev
Dane Šerko, 4650 pesov
Drago M. Šijanec, Argentina, 2000 p.
Jože Škerbec, Argentina, 2000 pesov
Anton Škulj, Argentina, 2000 pesov
dr. Štefan Slak, ZD, 50 dolarjev
S.L.O.G.A., Argentina, 50.000 pesov
Rudolf Smersu, 2000 pesov
Milena Soukal, ZD, 20 dolarjev
Božo Stariha, Argentina, 2000 pesov
ing. A. Straus, Švica, 50 šv. frankov
Franci Sušnik, Argentina, 2000 pesov
dr. Lojze Šuštar, Švica, 83.50 dolarjev
Marjan Šušteršič, Argentina, 2000 p.
Jernej Tomazin, Kanada, 20 dolarjev
Viktor Tominec, ZD, 10 dolarjev
Štefan Tonkli, Italija, 6000 lir
Slavko Tršinar, Argentina, 2000 pesov
Iva Vadnjal, 2000 pesov
dr. Jože Velikonja, ZD, 10 dolarjev
dr. Marjan Zajc, Argentina, 2000 pesov
Janko Zakrajšek, Argentina, 2000 pes.
Vinko Zaletel, Avstrija, 3000 pesov
Vinko Žakelj, Belgija, 12 dolarjev
dr. Ciril Žebot, ZD, 10 dolarjev
Janez Zupan, Bolivija, 2040 pesov
Lojze Zupančič, Kanada, 12 dolarjev
dr. Anton Žužek, Argentina, 2000 pes.
Z. S., Argentina, 2000 pesov
V. V., Argentina, 5000 pesov
N. N., Argentina, 5000 pesov
N. N., Avstrija, 450 šilingov
N. N., Kanada, 11.50 dolarjev
N. N., Argentina, 2000 pesov

N. N., Argentina, 2000 pesov
N. N., Francija, 60 frankov
N. N., Francija, 10 dolarjev
N. N., Argentina, 12.500 pesov
N. N., Argentina, 2000 pesov
N. N., Argentina, 2000 pesov
N. N., Argentina, 2000 pesov
N. N., ZD, 20 dolarjev
N. N., Argentina, 10.800 pesov
N. N., Argentina, 2000 pesov

darovi

Boris Koman, Mar del Plata, Argentina, 1000 pesov
N. N., Buenos Aires, 2000 pes.
N. N., Buenos Aires, 10.000 p.
Jakob Pavlovčič, San Martín, Argentina, 1000 pesov
Ivan Tertnik, Buenos Aires, 1000 pesov
M. Igljič, Slovenska vas, Argentina, 500 pesov
Ignacij Hladnik, Lanus, Argentina, 1000 pesov,
Tone Gale, Slovenska vas, Argentina, 400 pesov
Janez Malenšek, Buenos Aires, 1000 pesov
Bert Pribac, Avstralija, 3 av. dolarje
ing. B. Dolenc, Nemčija, 20 n. mark
ing. B. P., Nemčija, 10 n. mark
ing. M. R., Nemčija, 2 n. marki
Lojze Ambrožič, Kanada, 7 dolarjev
Terezija Muri, Avstrija, 280 avstr. šilingov

podporni člani

Herman Zupan st., R. Mejja, Argentina, 2000 pesov
Herman Zupan ml., L. del Mirador, Argentina, 2000 pes.

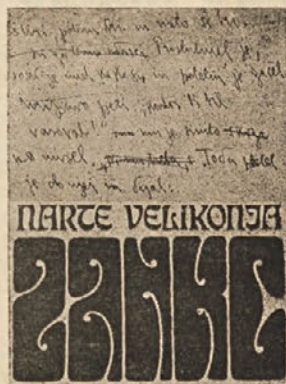
ZADNJA KNJIGA X. LETNIKA
KNJIŽNIH PUBLIKACIJ SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

J E I Z Š L A

narte velikonja ZANKE

zbirka novel

opremil arhitekt jure vombergar

Naročnikom smo knjigo že razposlali.
Prodajna cena je 1000 in 1200 pesov, ali 4 dolarje.

Knjigo lahko kupite pri Slovenski kulturni akciji
v Buenos Airesu,
ali pri njenih poverjenikih v Argentini
in po svetu.

france gorše o muzeju guggenheim v new yorku

Bežen in površen vpogled dobi obiskovalec v umetnostno ustvarjalnost slikarstva v obdobje 1915-1939 – nekako doba med obema vojnoma – če si ogleda gornji del plašča notranjščine v Guggenheimu, kot jo predstavlja stalna zbirka teh del.

O ideološki formulaciji smeri, ki jo zastopa skupina te dobe, pouči obiskovalca napis, ki se po slovensko prosto takole bere:

„Pozni ekspresionizem in kubizem neoplasticizem, dada in surrealizem v slogu Bauhauza in geometrične abstrakcije slede drug drugemu, se prekrivajo in zlivajo drug v drugega v desetletjih med obema vojnoma. Zgodovina Kupkove abstrakcije, Bauhaus slikarije, Kandinskega, Kleeja in Moholy-Nagyja; Nizozemski Stil (Bauhaus se je na Nizozemskem tako imenoval. – op. p.), skupina mimo Doesburga in Mondriana, dada umetnost; umetnost Schwitersa in Mirójev surrealizem, pa začetni Calderjevi mobilni so vzorci iznajdljivih odkritov v tej četrtini stoletja.“

Od zgoraj dol si slede stalne kolekcije posameznikov, zastopanih z monumentalnimi platni v olju: Miró, Antony Toppies, Elworth Kelly, Fernand Leger, Jean Debuffet, Albert Gleizes, Francis Bacon, Jan Muller. Tej sledi mlajša, razvojno naprednejša skupina razstavljalcev. Predstavlja se nam zvečine z olji na platnu, le nekaj malega je črno bele grafike, kar pa zbirko še popestri.

V tem sestavu je tako po predstavnosti, kot po čisti umetniški kvaliteti videti zares mikavno podobo novejših smeri; pestrost med njimi zlasti v pogledu problematike reševanja sodobnega slikanja – v tem je ta del razstave nazorna podoba. Med njimi je zastopanih tudi nekaj kiparjev so-

rodnih smeri: Aleksander Kandinski, kipar Jack Lipschitz; Aleksander Calder, Alberto Giacometti; Jean Gris, Lyonel Feininger, Albert Gleizes (risbe), Gino Severini, Miró, Oskar Kokoška, Egon Schile, Piet Mondrian, Miró Amadeo, Modigliano, Pierre Bonnard, František Kupka, Paul Klee, Naum Gabo, Francis Picabia, Pablo Picasso, Fernand Leger, Laszlo Moholy-Nagy, pa Marc Chagall, s katerim se skupina razstavljalcev zaključuje.

V nižjih delih plašča Guggenheimovega muzeja je smotrno urejena zbirka del rumunskega kiparja Konstantina Brancusija (1876-1957), ki je kronološko razvojno predstavljena po mojstrovih konceptih. Iz mnogih vidikov je mikavno ter poučno videti, kje je veliki umetnik zajemal in kje dobival pobude za svoje stvaritve, zlasti formalno, kako se je odmikal stvarnosti in še posebno, kakšni so njegovi prijemi, ko se sprosti in zajadra v abstrakcijo plastičnega oblikovanja.

Brancusijevo kiparstvo predstavlja univerzalno kiparsko oblikovanje, kjer so živi organizmi že močno zabrisani ter prihaja v ospredje stilizacija praelementov. Je to karakterizacija pravzaprav njegovega osebnega kiparskega sloga, rekel bi monumentalno poenostavljanje praoblik. Tu so ponajveč glave, torzi, živali (ptice, ribe), kar ga kiparsko inspirira. V njem živi avantgarda starejše generacije, podobno kot pri Pablu Picassu.

(To poročilo nam je kipar Gorše poslal iz New Yorka že 18. januarja letos. Naj nam ne zameri, da ga šele zdaj objavljamo; na aktualnosti ni izgubilo.)

razgledi

knjige knjige knjige

K.V. TRUHLAR – PESMI

• Mohorjeva družba v Celju je v prikopni opremi arh. Bitenca in na lesnem papirju natisnjenih izdala pesmi Karla Vladimira Truhlarja z naslovom *V dnevih šumi ocean*. Spremono besedo o razmerju med teologijo in umetnostjo je napisal prof. Edvard Kocbek. V novo pesniško zbirko je Truhlar uvrstil tudi oba pesniška cikla *Nova zemlja* in *Rdeče bivanje*, ki mu jih je pred leti izdala in založila Slovenska kulturna akcija.

• Za svojo petdesetletnico je ljubljanska univerza izdala tudi tri knjige, v katerih prikazuje svoje dosedanje delovanje. Te knjige so: Jože Kokole, *Bibliografija doktorskih disertacij* (iz knjige zvemo, da je na slovenski uni-

verzi do zdaj doktoriralo 1130 kandidatov z lastnimi disertacijami). Druga knjiga nosi naslov *Biografije in bibliografije univerzitetnih učiteljev* (tu so življenjepisi vseh profesorjev na naših univerzi in seznam njihovih znanstvenih del). Tretja knjiga pa je *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani – 1919-1969*. Zgodovinar dr. F. Zwitter je v tej knjigi v dolgi razpravi Višje šolstvo na Slovenskem do leta 1918 obdelal znanstveno višje šolstvo od srednjega veka dalje. Prikazal je tudi boj za slovensko univerzo, ki se je z vsilo sil začel leta 1898. Dr. M. Mikuš je prispeval *Gradivo za zgodovino univerze v letih 1919-1945*. Dr. Bogo Grafenauer je popisal življenje univerze od 1945 do 1969. Trije so članki o študentih in njihovih organizacijah na univerzi. Drugi del obširno razlaga 50-

letno življenje posameznih fakultet. Sledi opis Narodne univerzitetne in Centralne tehniške knjižnice. V tretjem delu so sezname rektorjev, prorektorjev, dekanov, prodekanov in častnih doktorjev. Na koncu je osem statističnih prilog. Uvod in sklep je napisal rektor prof. dr. Roman Modic.

• Pri Državni založbi Slovenije je izšla prva knjiga Slovarja slovenskega jezika. Knjiga vsebuje besede od A do H. Izšle bodo še štiri knjige. Upajo, da bo celoten slovar končan v desetih letih.

• V enomilijonski nakladi je izšla na češkem nova cerkvena pesmarica. Poleg 223 starejših cerkvenih pesmi vsebuje tudi 20 novih pesmi in 23 antifonalnih spevov za novo bogoslužje.

knjige knjige knjige

• Goriška Mohorjeva družba je letos izdala naslednje knjige: Koledar za leto 1970; roman Zore Piščanec „Andrejka“; roman slovaškega pisatelja Lado Zubeka „Skriti vir“ (prevedel je knjigo Marijan Breclj); v žepni knjižnici Ognjišča iz Kopra pa je izšel preseljen življenjski misijonarja patra Kolbeja, ki ga je napisala Marija Winowska (p. Kolbe se je v nacističnem taborišču prostovoljno žrtvoval v smrt namesto poljskega družinskega očeta).

• Prešernova družba v Ljubljani je za letos napovedala izdajo naslednjih publikacij in knjig: Leopold Suhadolčan, Sledovi molčečnosti; F. S. Finžgar, Preokrovana; Pavle Zidar, Pišem knjigo; D. H. Lawrence, Izgubljenka, zraven še Mikuzovo Zgodovino NOB. Kot redni knjigi bosta izšli tudi koledar za 1971 in knjižica družabnih iger.

• Pri Prešernovi družbi v Ljubljani je izšla Zgodovina slovenskega naroda, ki jo je sestavil Branko Božič. V zgoščenih oblikah podaja za zgodovino Slovencev, pretežno novejši del.

• Pri Mohorjevi v Celovcu so izšli spomini Mirka Kumerja „Po sili vojak“, kjer opisuje trpljenje nemških vojakov med drugo svetovno vojno, med katerimi so bili na vseh frontah v Evropi tudi Slovenci.

• Trubarjev antikvariat Cankarjeve založbe v Ljubljani je izdal osem posnetkov zemljevidov iz slovenskih dežel: 5 iz 16. stol., 1 iz 17. stol. in 2 iz 18. stoletja. Zemljevidi so natisnjeni vsak na svojem listu, zaznamovani s številkami do 400. Prof. Valter Bohinc je zemljevide pripravil za tisk in napisal tudi njihovo razlago. Stare zemljevide so izdelali evropski kartografi, med njimi dva, ki sta živela na Slovenskem: Nemec Hirschvogel in pa Slovenec Florjančič. Izvirnik le-tega je v ljubljanskem muzeju.

• Katoliška založba Editions du Seuil v Parizu je izdala knjigo „Za razumevanje Bultmanna“. V knjigi sodeluje pet slovitih avtorjev: Karl Barth, Georges Cottier, Oscar Cullman, Leopold Malevez in Anton Vögtle, tedaj dva protestanta in trije katoličani, ki ocenjujejo misli znamenitega nemškega razlagalca sv. pisma Rudolfa Bultmanna.

• Pri založbi Seuil v Parizu je izšel francoski prevod slovitega romana hrvaškega pisatelja Miroslava Krleža „Ne igram več“. Roman je izšel prvič tik pred zadnjo vojno, l. 1938, ko se je svet začel zavedati Stalinovih grozot. Ta spoznanja dajejo tudi osnovno noto Krleževemu romanu, ki sam pravi da „mora pisatelj, če hoče pošteno

služiti svojemu poklicu, biti, kadar je treba, tudi črnogled, tudi v uporabi do sebe, do države, do družbenih ustanov, kot tudi do svojega naroda in do oblasti“...

• Pri Feltrinelliju v Italiji je izšel najnovejši roman modernega laškega pisatelja Alberto Arbasina „Super-Eligabalo“, komično satirična fantazija o dekadenci antičnega Rima. Glavne osebe so rimski cesar in njegovi dvorjani, vsi v pričakovanju zločina, ki naj se dogodi za konec tedna v cesarskem letovišču ob morju. Pisatelj se za svoje pripovedovanje poslužuje predmetov in navad naših dni: tako skuša ujeti primerjavo dveh dob, ki jih obe ima za dekadentni. Popisuje dogodke, ki so se pripetili v Rimu v začetku našega dvatisočletja, kot da so dogodki naše zdanje sodobnosti v svetu politike, prefinjenih umetnikov in denarnih magnatov dvajsetega stoletja.

• AMB Discográfica, ki zalaga plošče z živo besedo najboljših in najpomembnejših špansko-ameriških piscev in poetov, je izdala te dni ploščo z naslovom: Julio Cortázar por él mismo (Julio Cortázar sam o sebi). (Cortázar je danes v mednarodnem literarnem svetu med najvišje priznanimi ameriški pisarji sloh.) Avtor Rayuele je posnel na ploščo svojo črtico „Torito“ in še nekaj drugih krajših tekstov.

okno v svet

Dr. Josip Demšar - častni doktor

Teološka fakulteta v Ljubljani je ob svoji petdesetletnici odlikovala s častnim doktoratom tudi edinega še živečega profesorja iz časa njene ustanovitve, 93-letnega dr. Josipa Demšarja. Slovesnost je bila 2. aprila v Ljubljani ob navzočnosti slovenskega metropolita dr. Pogačnika in vseh slovenskih škofov. Dekan fakultete dr. Vilko Fajdiga je doktorantu izročil diplomu pred kakimi 150 duhovniki, ki so bili skoraj vsi nekoč slavljencevi učenci. Dr. Demšar je bil katehef v ljudski šoli tudi prenekateremu slovenskemu izobražencu danes zdoma in na tujem.

• Nekdanja prva igralka ljubljanske Drame Mihaela Šaričeva je letos prejela Prešernovo nagrado za velike zasluge pri rasti slovenskega gledališča in slovenske gledališke kulture.

• Na običnem zboru Društva slovenskih pisateljev so za predsednika spet izvolili pisatelja Cirila Kosmača. Člani društva so v zadnjih dveh letih izdali 34 pesniških zbirk, 15 knjig proze in literarno znanstvenih del, 36 del je izšlo v tujih jezikih. Organizirali so razna pisateljska srečanja in literarne večere.

• Gledališki svet je potrdil predlog sveta Drame SNG in imenoval Tarasa Kermavnerja za novega direktorja ljubljanske Drame.

• V Ljubljani so začeli graditi nov center za radio in televizijo. Novi center bo imel 228.788 kubičnih metrov prostornine, dograjen bo do konca le-

ta 1974. Računajo, da bo do tedaj v Sloveniji 300.000 televizorjev.

• 570 let življenja je slavila teološka fakulteta v Krakovu. Do leta 1953 je bila sestavni del znamenite Jagelonske univerze. Takrat pa so jo komunistične oblasti izločile iz sklopa univerzitetnih fakultet. Dekan fakultete je prof. Grzybek, ki se je na slavlju 570-letnice izjavil, da se je fakulteta po zadnjem koncilu posebno zavzela za širjenje in uresničanje naukov 2. vatičanskega cerkvenega zbora na Poljskem.

• UNESCO je leto 1970 razglasila za „mednarodno leto vzgoje“.

• Glas koncila, ki ga izdaja nadškofijski sedež v Zagrebu in ga imajo naročenega tudi v Sloveniji, je ob 10-letnici smrti kardinala Stepina priobčil članek, ki ga je objavilo vatičansko glasilo Osservatore Romano o pokojnem kardinalu. Okrožno javno sodišče v Zagrebu je dalo naklado zapleniti in začasno prepovedalo Glas koncila. Nadškofijski sedež je takoj vložil pritožbo. Pristojno sodišče je začasno prepoved izhajanja umaknilo. Vrnilo je tudi zaplenjene izvode, le da je bila stran s člankom o Stepincu vzeta ven...

• Mestno gledališče ljubljansko je uprizorilo Camusove „Obsedence“, po Dostojevskega romanu „Besi“. Režiral je Janez Vrhunc, in sceniral Milan Butina, v glavni vlogi Pjotra pa je bil pri kritiki precej diskutiran Dare Ula-ga.

• Mariborska mestna knjižnica bo letos uresničila nenavadno zamisel: ne bo več sponzorirala samo knjig, ampak

bo ljubiteljem likovne umetnosti sponzorirala tudi umetniške slike, za določen

• V Ljubljani je marca umrl dirigent, skladatelj in dolgoletni direktor ljubljanske Opere Demetrijski Žebre.

• 85 let star je umrl Jakob Špicar, znani prireditelj Miklove Zale, ki je postala nekaka koroška narodna igra.

• Ljubljansko Mestno gledališče je v finančnih težavah. Lani je bilo približno 35 tisoč dinarjev izgube. Igralcem pa dolguje za nadnormno delo okrog 100 tisoč dinarjev, pa še plače bi jim morali dvigniti za 50 odstotkov...

• Novi predsednik koroške Slovenske kulturne zveze je 22-letni učitelj Joško Hudl. Prejšnji predsednik dr. Erik Prunč je odstopil, ker je postal asistent slavistike na graški univerzi pri prof. dr. Stanku Hafnerju.

• Leto 1966 ustanovljeno Središče za dokumentacijo in socialne študije v Varšavi je izdalo prvo številko nove poljske katoliške revije „Chrzescijanin w Swiecie“ (Kristjan v svetu).

• Slovensko gledališče v Trstu je uprizorilo kot izredno noviteto v režiji A. Hienga dramo slovitega italijanskega pisatelja Ignazio Siloneja „Prigoda ubogega kristjana“. Premiere se je udeležil tudi avtor Silone. Z dramo je tržaško gledališče gostovalo tudi v Katoliškem domu v Gorici.

CORREO ARGENTINO SUUC. 6	TARIFA REDUCIDA CONCESION 6228
	R. P. I. 953701